

HOMES I DONES DEL PSUC

ENRIC DALMAU I DOMENICH

Va néixer a Mataró el 17 d'abril de 1895, en el si d'una família treballadora. Fill de Francisca Domenich de Mataró i d'Esteve Dalmau, oriünd del Vallès, el qual va venir a Mataró i va treballar de pagès a can Bonminyó. Els dos eren vidus; la Francisca va aportar dues filles del seu anterior matrimoni, la Maria i la Carme, i l'Esteve va portar dos nois, l'Antoni i en Pere. L'Enric va esdevenir l'últim fill i únic de la parella. Van viure al carrer de Mitja Galta, després al carrer de Fray Luis de León i, més tard, al de Ramon Llull.

L'Enric va anar a escola, però als 9 anys ja va començar a treballar i aprendre l'ofici de fuster; en tenir problemes amb la patronal, va haver de deixar aquesta feina i anà a treballar al Forn del Vidre de can Clavell, on es va especialitzar en tallador de vidre. Més tard, va anar a treballar al Forn del Vidre del Rierot.

A l'entorn de 1918 es va casar amb Joaquina Graupera i Abril i van tenir una filla, la Maria, que va morir a 18 anys, i en Rosendo. La Joaquina va morir, i l'Enric es va tornar a casar, el 16 de febrer de 1935, amb l'Erminda Baucells i Cortina, amb qui va tenir dues filles, l'Octubre –nom inspirat en la Revolució Russa d'octubre de 1917, que després van haver de canviar pel de Maria– i la segona, a qui van posar el mateix nom de la seva mare, Erminda.¹

Enric Dalmau i Domenich.

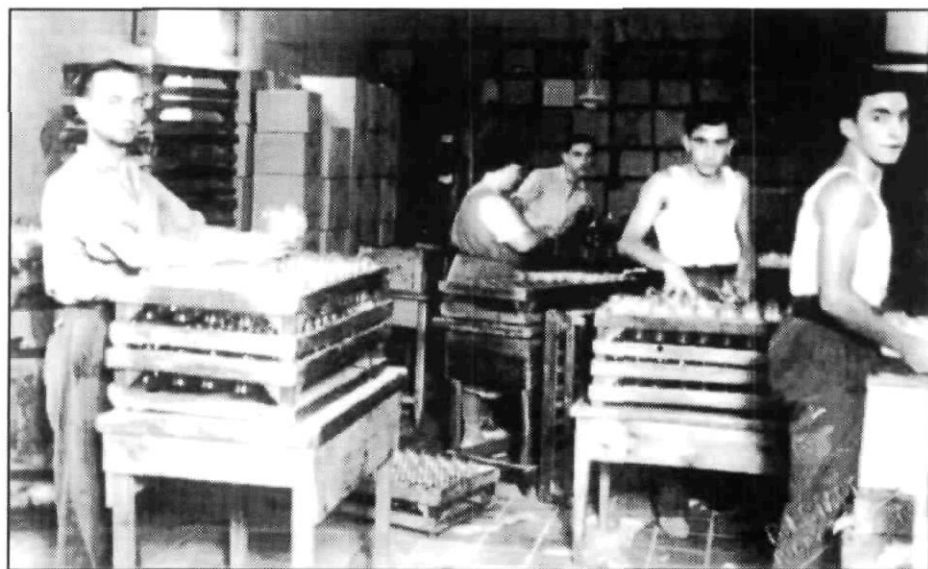
Enric Dalmau amb la seva família.

En aquest temps, se li va despertar la sensibilitat social que el va fer comprometre amb l'entorn més proper i va ingressar al sindicat de la CNT i a les Joventuts Socialistes. Va participar en el moviment cooperatiu i mutualista mataroní, i va destacar com a membre actiu en el naixement de la Unió de Cooperadors de Mataró i l'Aliança Mataronesa, respectivament.

Durant la forta repressió dels generals Severiano Martínez Anido i Miguel Arlegui (1920-1925), va ser perseguit i va haver de viure dos anys i mig amagat en diferents indrets de Barcelona, alternant diversos treballs a causa de les constants operacions dels pistolers del Sindicat Lliure. En aquells moments tan difícils, la policia va anar al Forn del Vidre del Rierot i, pensant que se l'enduien, van endur-se el seu germà Pere, mentre ell estava amagat a casa d'un altre germà, l'Antonet, que vivia a Barcelona.

L'any 1924 va entrar a treballar de nou al Forn del Vidre del Rierot, que en aquestes dates s'havia convertit en cooperativa. Aquesta cooperativa es basava en els principis del cooperativisme internacional i sota les premisses d'una cooperativa de producció inspirada en les idees llibertàries del cooperativisme obrer. Tot i no estar legalitzada com a cooperativa per manca de marc jurídic, funcionava com a tal amb el nom de Forn del Vidre. Joan Estañol i Cia.

En aquest procés d'aprenentatge sociopolític, es va imbuir amb les idees de la Revolució Russa i va anar avançant en el coneixement del marxisme com a línia política per aconseguir una societat més justa, més humana, sense explotats ni explotadors. Encaminà les seves idees cap a una societat més igualitària, i es va comprometre de tal manera que el 1930 es va afiliar al Bloc Obrer i Camperol (BOC) i, posteriorment, l'estiu de 1932, va ser un dels fundadors del Partit Comunista de Mataró, on va destacar en càrrecs de direcció a nivell local i se'l coneixia com «en Dalmau el comunista».

Enric Dalmau, el primer per l'esquerra, treballant al Forn del Vidre.

Amb l'arribada del període electoral de la segona república, va encapçalar la llista del BOC en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931; va treure 51 vots. En les eleccions generals del 28 de juny de 1931 va encapçalar altra vegada la llista electoral pel BOC i va obtenir 1.800 vots.

L'any 1932 es va afiliar al Partit Comunista i l'octubre de 1932 va ser elegit delegat català al Congrés Peninsular dels «Socors Rojos Internacionals», que va tenir lloc a l'URSS. En les eleccions autonòmiques del novembre de 1932 va anar com a sisè de la llista del Partit Comunista i va obtenir 1.078 vots. L'any 1933 es va tornar a presentar en les llistes del Partit Comunista a les eleccions generals com a diputat, però no va sortir elegit, ja que en aquell temps els comunistes encara no tenien prou força per tenir una representació important en el Congrés de Diputats. El Partit Comunista sempre es va presentar sol en els comicis, menys el 16 de febrer de 1936, en què va participar amb el Front d'Esquerres. En aquesta ocasió, l'Enric no va participar com a candidat.²

Durant els Fets d'Octubre de 1934, Enric Dalmau, juntament amb Joan Peiró, Salvador Cruixent i altres, des del balcó de l'Ajuntament de Mataró i d'acord amb el Govern de la Generalitat, van proclamar l'Estat Català hissant la bandera catalana. En la immediata repressió que van provocar aquests esdeveniments, va ser detingut en diverses ocasions. Durant la segona república, va ser un dels períodes en què Dalmau va estar més actiu com a militant comunista en la lluita a favor de les llibertats, i a fer efectives les reivindicacions laborals obreres.

El 23 de juliol de 1936 va ser un dels fundadors del PSUC a Mataró. La junta estava presidida per Jaume Comas i Jo, els secretaris eren Francesc Barbena, Ramon Jubiñà i Enric Dalmau, el caixer Joan Tarafa i els vocals Ignasi Prat, Vicenç Torres i Manuel Escandell. Com sabem, el PSUC es va formar a partir d'una fusió de quatre partits, la Unió Socialista de Catalunya, el Partit Català Proletari, la Federació Catalana del PSOE i el Partit Comunista de Catalunya.

El PSUC va néixer a causa de les circumstàncies de crisi política europea i, per tant, va ser hereu del front popular antifeixista generalitzat a Europa durant els anys trenta, i participava de l'auge de l'acció política i cultural dels moviments revolucionaris catalans com a vehicle de les idees socialistes.³

En esclatar l'aixecament dels militars feixistes, Enric Dalmau va participar activament, com la gran majoria de persones d'esquerra i dels sindicats, a la governació de la ciutat. Va ser membre del Comitè Local Antifeixista i, entre el 16 d'octubre de 1936 i el 28 de maig de 1937, va ser regidor de l'Ajuntament de Mataró com a representant del PSUC.

El 19 de setembre d'aquest mateix any va morir la seva filla Maria, de 18 anys; tant per a ell com per a la seva família, va ser una sotragada molt forta. El van acompanyar en aquests moments dolorosos molta gent del seu partit, amics i veïns; l'enterrament va ser un acte molt concorregut i, a la vegada, guarnit de símbols significatius de la gent d'esquerra de Mataró.

L'enterrament de la seva filla Maria.

A causa dels esdeveniments de la Guerra Civil, en què cada vegada es necessitaven més homes als fronts republicans, Dalmau va decidir presentar-se a l'Escola de Comissaris de Guerra, i l'any 1937 va anar al front d'Aragó a combatre amb l'exercit republicà.

Una vegada acabada la Guerra Civil i amb la derrota de les forces republicanes, Enric Dalmau va emprendre la retirada, camí de l'exili, conjuntament amb altres companys que havien lluitat de forma significativa a favor de la República. Quan les tropes republicanes van entrar a França, van ser desarmades i internades als diversos camps de concentració, improvisats entre filferros. Ell va estar a diversos camps francesos, Argelers, Set-Fonts, etc. Tot i tenir la possibilitat d'anar a l'Argentina, on tenia una neboda que el podia reclamar i estava en bona posició econòmica, va preferir quedar-se a França perquè estava a la vora del seu país, i tenia l'esperança de poder entrar-hi de nou en un període de temps més o menys proper.⁴

Després de tant de temps de lluitar convençuts de la raó de la República, era feixuc suportar el dolor de ser vençut; però no podia quedar-se encallat en l'aclaparament de la derrota, per això, ell i els seus companys de partit, van organitzar-se per tal de no sentir-se tan impotents i, fonamentalment, per recuperar la dignitat com a persona i com a republicans.

Tot i que se sentien traïts per les democràcies occidentals, quan es va iniciar la Segona Guerra Mundial van decidir quedar-se a lluitar a favor de les democràcies i en contra del feixisme. Quan França va ser ocupada per les forces alemanyes, Enric Dalmau va ser empresonat i retingut al camp de concentració de Saint Nazaire, a la costa de l'Atlàntic, on el van fer treballar en les fortificacions de defensa per als submarins alemanys. Dalmau i altres companys van aprofitar un bombardeig per escapar-se i arribar a territori controlat per la resistència francesa, on van ingressar en els maquis, organització en la qual participaven molts catalans i espanyols en general, en la lluita contra les forces feixistes en terres franceses.⁵

El PSUC, després d'un període de contradiccions a causa de la derrota de la guerra i el col·lapse que va representar per als seus militants l'exili francès, aviat va optar obertament per l'organització des de l'exili per aconseguir una alternativa a la dictadura franquista. L'alternativa era clara: el restabliment de la legalitat republicana de 1931 i el ple suport al govern de la República i al de la Generalitat. Per als comunistes, l'acció de les potències vencedores del nazisme era condició necessària, però no suficient, per a l'enderrocament del franquisme. Calia una mobilització popular que hauria culminat en la insurrecció nacional. Amb aquest objectiu, els militants del PSUC impulsaren el moviment de guerrilles, i cridaren a la lluita els diferents sectors de la població de l'interior perquè recolzessin l'estratègia política.

Acabada la Segona Guerra Mundial, el desig de tornar al seu país i l'enyorança per retrobar-se amb la dona i els fills era molt intensa, però les circumstàncies

polítiques d'Espanya van fer que, tant Enric Dalmau, com tants altres republicans, decidissin combatre la dictadura espanyola, i s'organitzessin en guerrilles o brigades armades a la Vall d'Aran. El marc polític de les democràcies europees en acabar la guerra, feia pensar en la possibilitat de posar fi a la dictadura espanyola amb l'ajuda de les forces guanyadores, en les quals ells també havien lluitat. Aquestes organitzacions armades continuaven lluitant contra el franquisme per enderrocar la dictadura, i aspiraven a què esdevingués un gest de col·laboració per part de les democràcies occidentals que els ajudés a desfer-se del dictador, i poder implantar de nou la República, objectiu que no van poder veure assolit i altra vegada es van sentir traïts.

El grup d'Enric Dalmau i del PSUC a la Vall d'Aran no va arribar a entrar a la península perquè Santiago Carrillo va creure que encara no era el moment, i es van quedar a l'espera de noves circumstàncies més propícies per fer-ho. Santiago Carrillo considerava que era necessari fer un treball més de base a les organitzacions de l'interior, qüestió difícilíssima donat que la majoria de la població republicana estava complint condemna a presons, camps de concentració o els havien afusellat a causa d'un consell de guerra.

El fracàs de la invasió de la Vall d'Aran va demostrar la visió cautelosa de Santiago Carrillo, la fortalesa del règim franquista, el rebuig popular a la Guerra Civil i la passivitat de les potències aliades. Aquest últim factor feia que les accions guerrilleres no fossin importants a Catalunya, perquè haguessin comportat una concentració d'efectius repressius al costat de la frontera que hagués fet encara més difícil i perillós el pas clandestí de militants i propaganda pels Pirineus.

El grup de maquis del PSUC, amb l'Enric Dalmau, a la Vall d'Aran.

El PSUC aconseguí molt aviat una organització estable a Barcelona i algunes ciutats espanyoles, així com també ho va aconseguir la CNT, considerant les condicions existents. Tot i que en aquell primer temps les accions eren de tipus laborals, però es va poder avançar en la lluita reivindicativa tant a dins del mateix sindicat vertical com des de fora. La prova la tenim en una sèrie de vagues organitzades de forma clandestina, que van fer trontollar els dirigents sindicalistes i falangistes d'aquell temps.

Molts dels republicans espanyols exiliats a França, van haver d'adaptar-se a la vida de l'exili, lluny dels seus familiars, de la seva pàtria i dels seus costums. Aquestes paraules poden sonar a tòpic, però és tan difícil descriure els sentiments que cadascuna porta a dintre, que totes les reflexions que hi poguéssim fer serien inútils. Sobretot, pels qui han patit a la pell el desterrament del seu país a causa de la lluita per uns ideals en els quals creien i, a més a més, que el que defensaven, en definitiva, era una democràcia, i resulta sarcàstic comprovar que, tot i que era el sistema polític defensat pels guanyadors de la Segona Guerra Mundial, no va poder servir per alliberar-los de la dictadura franquista.

Enric Dalmau va anar a viure a Tolosa de Llenguadoc, on va trobar feina en unes serraries fent llenya per a la població francesa, i posteriorment va entrar a treballar a l'Hospital Varsovie d'aquesta ciutat, amb l'esperança de tornar al seu país quan fos possible. Durant aquell temps, algunes vegades anava a prop de la frontera, es seia en un turó i el pensament el portava al costat de la seva família, de la seva dona, dels seus fills, a Mataró. Aquesta idea de retrobar-se amb els seus, el va perseguir tots els anys d'exili a França. Tot i que els va ajudar econòmicament, mai no va poder passar la frontera de forma clandestina perquè era molt perillós, ja que ell havia estat una persona molt coneguda i significativa a nivell polític a Mataró. Aquesta situació que va experimentar Enric Dalmau, lluny de ser una anècdota de tipus sentimental, formava part del trauma vital de l'exiliat, el qual ha estat estudiat per diversos historiadors i historiadores.

L'any 1968 Enric Dalmau va tornar a Mataró i s'integrà al PSUC local, sense implicar-se del tot pel que feia al risc en les tasques clandestines, ja que en aquells moments tenia 73 anys. A la seva manera i amb els seus propis mitjans, va recolzar la tasca dels seus companys de partit per continuar lluitant pel restabliment de les llibertats democràtiques de Catalunya i de la resta d'Espanya, i per la consecució d'un estat democràtic i plurinacional. Va esdevenir un mestre del socialisme per a tots els joves del partit, els quals escoltaven amb molta atenció les explicacions referents a les seves vivències i reflexions, ja que era una font rica en una societat catalana que, en aquells temps, tornava a tenir l'esperança i la certesa d'un proper horitzó polític més digne amb la implantació d'una nova democràcia.

L'agost de 1976 Enric Dalmau va morir a l'edat de 81 anys. Va poder veure la mort de Franco, juntament amb la seva família i els seus companys del PSUC de Mataró, amb la il·lusió de l'imminent retorn de la democràcia, i amb l'esperança que les noves generacions poguessin construir una societat millor.

Pocs mesos abans de morir, el PSUC de Mataró va repartir, en una gran festa, els carnets de militants, i el seu fill Rosendo va poder recollir el carnet número 1 destinat al seu pare, Enric Dalmau, que, a causa de la seva malaltia, li va ser impossible d'assistir a l'acte; va ser un homenatge per tota la seva trajectòria política. Malgrat no assabentar-se de la desfeta del govern socialista de l'URSS i dels països de l'Est d'Europa, les persones que el van conèixer estan convençudes que el seu esperit obert hagués contemplat la possibilitat de noves formes de lluita i noves utopies perquè el món fos més igualitari i més just, ja que aquests, en definitiva, van ser els objectius de tota la seva vida.

Es fa evident que Enric Dalmau va viure una vida molt intensa i combativa a favor d'una societat més justa, durant una època de la nostra història que s'estén des de la Setmana Tràgica de 1909 fins a l'acabament de la Segona Guerra Mundial.

Margarida Colomer i Rovira
Historiadora

NOTES

- 1.- Entrevista amb el seu fill Rosendo Dalmau. Octubre 1996.
- 2.- ISIDRE MOLAS, *El sistema de partits polítics a Catalunya 1931-1936*. Ed. 62 (Barcelona 1977), 115-123.
Arxiu Comarcal del Maresme. Governació Central 110 i 404.
- 3.- Biblioteca de la Caixa Laietana de Mataró. Diari *Llibertat*, 25 de juliol de 1936.
- 4.- Entrevista amb el seu fill Rosendo Dalmau. Octubre 1996.
- 5.- Ídem.

BIBLIOGRAFIA

Diccionari Biogràfic del Moviment Obrer als Països Catalans. Coordinat per Mª Teresa Martínez de Sas (s. XIX) i per Pelai Pagès (s. XX). Redactora i col·laboradora Margarida Colomer. Ed. Abadía de Montserrat, 2000.

COLOMER i ROVIRA, Margarida. *Cooperativisme i Moviment Obrer*. Ed. Patronat de Cultura de Mataró i Ed. Alta Fulla (Mataró 1986).

MOLAS, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya 1931-1939*. Ed. 62 (1972).

MARÍN, J.M., MOLINERO, C. i YSAS, Pere. *Història política 1939-2000*. Ed. Istmo, S.A. (2001).

Diari *Llibertat*, 1931-1939.